

Opening Academisch Jaar 2024

Bijdrage door Joke van Saane, rector Universiteit voor Humanistiek

2 september 2024

Geachte aanwezigen,

Ik heet u allen graag welkom in de Pieterskerk, mede namens mijn collega in het CvB, Paul Logtens.

Met groot genoegen ontvangen wij vandaag onze studenten, medewerkers, hoogleraren, emeriti, leden van de Raad van Toezicht, relaties en andere gasten om met elkaar het academisch jaar 2024-2025 te openen.

Ruimte voor betekenis: dit thema hebben we vorig jaar als UvH gekozen in het kader van ons lustrum, dat we -zoals de meesten van u zich waarschijnlijk nog wel herinneren- uitgebreid hebben gevierd afgelopen januari, met mooie eredoctoraten voor Sheila Sitalsing en Kristjan Kristjansson.

Dat thema -ruimte voor betekenis- houden we nog even aan. Immers, dit thema geeft woorden en beelden aan hoe wij als universiteit in onderzoek en onderwijs de dimensie van betekenis proberen in te brengen. Steeds opnieuw stellen wij onszelf en anderen de vraag wat de betekenis van ons werk is voor de samenleving en hoe wij die betekenis kunnen ervaren. Als levensbeschouwelijke universiteit claimen we ook graag die ruimte voor betekenis, terecht of niet. Betekenisvolle wetenschap, ruimte voor zingeving, bijdragen aan een humane en zinvolle samenleving voor alle mensen: dat zien wij als onze kernwoorden. We zijn er trots op dat dit bij ons hoort.

Het afgelopen academisch jaar hebben wij echter gemerkt dat mooie woorden en prachtige begrippen gemakkelijk gesproken en geschreven kunnen worden. Maar wij hebben ook ervaren dat de betekenis van die woorden, of de consequenties van die woorden niet altijd tot een gedeelde conclusie leiden binnen onze gemeenschap. Net als op de andere universiteiten en instellingen voor hoger onderwijs in Nederland hebben wij in het achterliggende jaar gesprekken gevoerd over de positie van de universiteit, en preciezer nog van het CvB, ten opzichte van het conflict in het Midden Oosten. Dat waren -zacht uitgedrukt- intensieve gesprekken waar groepen binnen de UvH tegenover elkaar stonden en elkaar ook maar moeilijk konden bereiken. Deze gesprekken riepen ook de vraag op waar de grens ligt tussen wetenschap en handelen, tussen wetenschap en activisme. Is er eigenlijk wel een grens? En ligt die grens voor de UvH met haar verworteling in het humanisme, anders dan bij een andere universiteit? Hoe maak je met andere woorden ruimte voor betekenis aan een universiteit, aan de UvH, ook als we het misschien niet eens zijn met elkaar, en het schuurt en soms ook pijn doet? Hoe gaan we ermee om dat ruimte voor betekenis voor de één onvermijdelijk leidt tot acties en hoopoplopende emoties, terwijl de betekenis voor een ander altijd gevolgd wordt door een vraagteken of een dubbele punt, in afwachting van een nieuw argument of een nieuw inzicht, waardoor acties en emoties uitblijven.

Deze fundamentele vraag bleef het afgelopen jaar een beetje hangen, we moesten immers ook dóór en standpunten innemen, elkaar brieven schrijven, demonstreren, vlaggen ophangen. Aan het begin

van dit nieuwe academisch jaar wil ik die vraag echter naar voren halen. Begrijp me goed, het is niet de bedoeling van het CvB om de discussies over te doen. Het is zeker ook niet de bedoeling om dit podium te gebruiken om ons of mijn gelijk te halen, op een moment dat er niet veel teruggezegd kan worden. Nee, we hebben dit thema voor de opening gekozen om in alle ernst en met alle respect elkaar te bevragen en uit te dagen hierover na te blijven denken. Hoe maken we ruimte voor betekenis? En hoe bewaken we daarbij de soms delicate balans tussen enerzijds wetenschap -waarin altijd weer ruimte is voor nieuwe argumenten, nieuwe inzichten, tegenargumenten, openheid- en anderzijds activisme -dat behoefte heeft aan stellingname, handelen, engagement.

We hebben daarbij voor een iets afwijkende vorm dan gewoonlijk gekozen. U bent van ons gewend dat we u trakteren op een belangrijke gast van buiten. Vandaag trakteren we u op iets nog beters: belangrijke gasten vanbinnen. Met elkaar zoeken we immers naar die ruimte voor betekenis. We geven daar als UvH'ers verschillend invulling aan. Vandaag willen we van elkaar leren en ons in elkaars perspectief verdiepen. We luisteren vandaag naar elkaar, naar een actieve en activistische student, naar een bevlogen wetenschapper, naar een overtuigde humanist.

We kiezen daarvoor omdat ik er diep van overtuigd ben dat het ruimte geven en maken voor betekenis begint bij luisteren en aandacht voor elkaar. Binnen de academie is immers iedereen welkom, is er plaats voor alle overtuigingen en hebben we allemaal de dure plicht om te luisteren, argumenten te wegen en daarna pas te oordelen.

Als UvH staan we voor een inclusief humanisme. Dat betekent van alles, maar in ieder geval toch ook dat niet jijzelf als individu de maat van alle dingen vormt; noch kan jouw persoonlijke keuze richtinggevend zijn voor allen. Inclusief humanisme erkent de ruimte voor de betekenis die een ander geeft, ook als die niet overeenkomt met jouw betekenis.

U begrijpt, er is niet één sluitend antwoord op de vraag hoe we die grens tussen wetenschap en activisme met elkaar vaststellen en beantwoorden. Ook mijn antwoord op die vraag kan nooit het eind van de discussie betekenen. Wel zoek ik in mijn antwoord naar de grondslag van de universiteit als instituut in de samenleving. Een universiteit is vóór alles een academische gemeenschap met als kerntaken wetenschappelijk onderzoek en onderwijs. Voor mij horen daar een paar dingen bij. Als wetenschapper en als student bouw je voort op de kennis die anderen al ontwikkeld hebben. Academische inzichten verhouden zich dus altijd tot andere inzichten. Dat kunnen empirische data zijn, maar ook theorieën of modellen. Een academicus heeft een positie in een wetenschappelijk debat, en moet andere wetenschappers, van welke discipline dan ook, serieus nemen. Een subjectieve of individuele mening die geen rekening houdt met andermans argumenten of kritiek is legitiem -bijvoorbeeld in een vriendenkring of als (geloofs)overtuiging-, maar niet passend in een academische context. Als wetenschapper en als student moet je wat mij betreft dus ook altijd de argumenten van de ander serieus nemen. Ook als de argumenten van de ander tot een andere politieke of levensbeschouwelijke keuze leiden. Simpelweg herhalen wat je nu eenmaal al vindt of wat de juiste mening zou zijn past niet aan een universiteit. Voor mij hoort daar ook de erkenning bij dat universiteiten een andere plek innemen dan de politiek, of dan religie, of dan ngo's, of dan actiegroepen. Het zijn geen compleet gescheiden werelden, je politieke overtuiging kan uiteraard prima een belangrijke motor zijn voor je wetenschappelijke onderzoek, je studie kan ertoe bijdragen dat je actief wordt in een actiegroep of een ngo gaat ondersteunen. Maar elk domein behoudt wel de eigen mores, de eigen doelstellingen en de eigen grenzen. Je kunt wetenschap niet beoordelen zoals je activisme beoordeelt, en je mag politieke afwegingen niet verwarren met de kwaliteit van onderwijs. Voor mij leidt dat ertoe te kiezen voor een radicale genuanceerdheid en openheid binnen de universiteit, en vanuit die positie als CvB geen politieke uitspraken te doen. Zoals omgekeerd een

levensbeschouwelijke organisatie of een actiegroep bijvoorbeeld geen oordeel mag vellen over een wetenschappelijke studie of de uitkomst van een wetenschappelijk debat.

Anderen, binnen en buiten de UvH, maken niet dezelfde afweging of komen niet altijd tot dezelfde conclusie. Ik nodig u en onszelf uit om ook hierin van elkaar te leren, elkaar serieus te nemen, elkaar recht te doen. Hoe maken wij ruimte voor betekenis? Dat vergt een open houding, en dat vergt academische discipline. Met gemakzucht en vastgetimmerde opinies komen we niet ver ben ik bang. Het vereist moed om te blijven luisteren, om zelfkritisch te blijven, om nieuwe inzichten toe te laten, om emoties en rationaliteit in balans te houden. We zullen het met elkaar moeten doen, en we zullen moeten leren om met verschillen om te gaan.

Mij staat ook dit jaar een universiteit voor ogen die mensen –studenten, medewerkers en de samenleving om ons heen- stimuleert tot een levenshouding met ruimte voor betekenis. Ruimte voor onszelf en ruimte voor de ander. Ruimte voor rationaliteit en gevoel; symbolisch weergegeven in deze prachtig ontworpen ambtsketen. In de keten zijn vierkant en cirkel verwerkt, hoofd en hart met elkaar verbonden.

Rationaliteit en gevoel, ruimte voor ieders betekenis. Ratio en emoties hebben elkaar nodig, en hebben een plek aan de UvH. Ze gaan niet in elkaar op en ze sluiten elkaar niet uit. Laten we ook dit jaar vanuit eensgezindheid en verbondenheid het beste van onszelf geven en vragen. En pas daarna dat ook van de ander te verlangen. Vanuit een inclusieve attitude, door jezelf én de ander te accepteren en ruimte te geven. Door betekenis en zin aan je leven te geven.

Wij zijn ervan overtuigd dat wij als universiteit een belangrijke bijdrage leveren aan de samenleving. Aan het begin van dit academisch jaar houden we ons hart vast vanwege de door het kabinet aangekondigde substantiële bezuinigingen op wetenschap en onderwijs. Weet wat je doet als overheid als je onderzoeksprojecten naar polarisatie, burgerschap, eenzaamheid onder ouderen, de mentale gevolgen van de corona-crisis, de omgang met de toeslagenouders, mentaal welzijn van jongeren -en ik kan nog wel even doorgaan met het noemen van typische UvH projecten- gaat korten, dan laat je de korte termijn financiële winst toch echt prevaleren boven de lange termijn investeringen in de samenleving.

Wij zijn het jaar gestart. We staan klaar om nieuwe functies en rollen op ons te nemen. We hebben nieuwe energie en altijd weer nieuwe ideeën. Stilstaan is achteruitgaan weten we, dus we gaan mee en sluiten aan met nieuwe onderwijsprogramma's, nieuwe onderzoeksprojecten, nieuwe studenten, nieuwe collega's en wie weet het denken over een nieuw gebouw. Maar in het nieuwe jaar zullen we ook oude problemen tegenkomen: de hoge werkdruk, mentale gezondheid, financiële perikelen, sociale veiligheid. We nemen dat serieus en gaan ook dit jaar verder met maatregelen om daarin te verbeteren.

Laten we zo beginnen en verdergaan, laten we iets goeds aanpakken en laten we dat goed doen, en daarmee een inspiratie zijn in de samenleving en in de academische wereld. Ruimte voor betekenis: om de Universiteit voor Humanistiek kan niemand heen.

Ik dank u.